

Eläinten terveyden valvonta 2019

241/00.01.02.00.01/2020

Ruokaviraston raportti
Hyväksymispäivä 10.6.2020

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Hyväksyjä	Sirpa Kiviruusu
Esittelijä	Miia Kauremaa
Lisätietoja	Miia Kauremaa

Sisällysluettelo

1	ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA	4
2	VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN	5
2.1	<i>Kansallinen eläintautien valvontajärjestelmä</i>	5
2.2	<i>Vuosittaiset eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmat</i>	7
2.3	<i>Eläinrokotteiden laadunvalvonta</i>	15
2.4	<i>Laboratoriot</i>	15
3	TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS.....	16
3.1	<i>Todetut puutteet ja niiden yleisyys</i>	16
3.2	<i>Puutteiden analyysi</i>	16
4	AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	17
5	ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET	17
5.1	<i>Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen</i>	17
5.2	<i>Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen</i>	17
5.3	<i>Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet</i>	18
6	VALVONNAN RESURSSIT	18
7	MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN	18

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

Eläintautivalvonnan strategisten tavoitteiden voidaan katsoa toteutuneen hyvin vuonna 2019. Suomalaisten koti- ja tuotantoeläinten terveyden korkea taso säilyi. Suomi pysyi vapaana helposti leviävistä ja vaarallisista eläintaudeista kotieläimillä sekä strategisesti tärkeistä nautan tarttuvasta leukoosista, IBR- ja BVD-tartunnoista, sikojen PRRS-taudista ja *Echinococcus multilocularis* -loisesta.

Uusia salmonellatapauksia todettiin vuonna 2019 tavanomaista enemmän, kaikkiaan 46 tuotantoeläintilalla. Edellisinä vuosina uusia tuotantoeläintilojen salmonellatapauksia havaittiin vuonna 2018 yhteensä 36 ja vuonna 2017 yhteensä 19. Salmonellaepäilytapauksen viranomaisnäytteenotto tehdään valtion varoin, samoin kuin taudin leviämisen estämiseksi annetun päätöksen kumoamiseen tähtäävä näytteenotto tilan saneeraustoimien jälkeen. Tarvittavista saneeraustoimista vastaa toimija. Vaikka salmonellaa todettiin tavanomaista enemmän, säilyi salmonellan esiintyvyys tuotantoeläimissä tavoitteessa, alle 1 % tasolla.

Afrikkalaisen sikaruton (*African Swine Fever*, ASF) leviäminen maailmalla ylläpitää taudin uhkaa suomalaiselle sianlihantuotannolle ja vaatii jatkuvia tautivalvonnan ja torjuntatoimenpiteiden tehostamistoimia. ASF:n tehostettu vastustus jatkui vuonna 2019 ja resursseja kohdistettiin muun muassa matkailijoille suunnattuun tautiuhasta ja elintarvikkeiden tuliaistuentiehoista informoivaan viestintään. Näkyvyyttä saatiin ostamalla Ruokaviraston ASF -animatiivideoille näyttöjä sosiaalisessa mediassa sekä osallistamalla Matkamessuille.

Talvella 2017 - 2018 löydetyn helposti leviävän IHN-kalataudin (*Infectious Haematopoietic Necrosis*) tehostettua valvontaa jatkettiin kontaktipitopaikoissa ja tartuntapaikkojen vesistöissä. Uusia tartuntoja ei löydetty ja näyttäisi siltä, että virus on saatu hävitettyä Suomesta. Kalankasvatus aloitettiin uudelleen kesällä 2019 kolmen saneeratun ruokakalalaitoksen kasvatuspaikoilla ja myös onkilammikot ovat jatkaneet toimintaansa. IHN-tartuntojen vuoksi perustetuista neljästä rajoitusvyöhykkeestä vuoden 2019 lopussa oli voimassa enää kaksi. MMM:n asetuksella perustetuilla seuranta-alueilla aloitettiin vuonna 2019 kaksivuotinen, EU:n lainsäädännön mukainen seurantaohjelma IHN-vapaan aseman palauttamiseksi.

Mehiläistautien osalta Ahvenanmaa pysyi vapaana *Varroa destructor* –punkista. Kalojen osalta koko maa, Ahvenanmaata lukuun ottamatta, säilyi vapaana VHS-taudista. Ahvenanmaalla VHS-taudin hävittämisohjelma kuitenkin eteni vuonna 2019 ja VHS-taudista vapaaseen asemaan tähtäävä kaksivuotinen seurantaohjelma päästään aloittamaan alkuvuodesta 2020. Sisävesialue säilyi vapaana IPN genoryhmän 5 –tartunnoista ja lohikalajien alfavirustartunnoista (SAV) ja Ylä-Lapin alue säilyi vapaana *Gyrodactylus salaris* –loisesta. Muutkin Suomen viralliset tautivapaudet säilytettiin, lukuun ottamatta IHN-tautia, jonka osalta vapaa-asema menetettiin perustetuilla rajoitusvyöhykkeillä. Kolmessa lampaiden pito-paikassa, yksittäisissä eläimissä todettiin epätyypillistä scrapieta, joka on luokiteltu valvottavaksi eläintaudiksi.

Itärajan tuntumassa, Pohjois-Karjalassa kaadetulla villisiällä todettiin Aujeszkyyn taudin (AD) vasta-aineita. Suomessa on villisiassa todettu Aujeszkyyn taudin vasta-aineita edellisen kerran vuonna 1980. Aujeszkyyn tauti on pääasiallisesti sikojen tauti, mutta voi tarttua myös muihin eläinlajeihin, ei kuitenkaan ihmisiin. Suomi on virallisesti vapaa Aujeszkyyn taudista eikä tautia ole Suomessa koskaan todettu tuotantosioilla. Luonnonvaraisissa villisioissa todettu tapaus ei vaikuta Suomen viralliseen tautivapauteen. Luonnonvaraisten villisikojen AD -seuranta tehdään näytteistä, joita kerätään osana afrikkalaisen sikaruton seuranta. Aujeszkyyn tautia esiintyy Euroopassa verraten yleisesti villisioissa.

Viranomaisten välisen koordinaation arvioitiin toimivan hyvin. Ruokavirasto teki tiivistä yhteistyötä aluehallintovirastojen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Tullin, Luonnonvarakeskuksen (LUKE) ja Suomen Riistakeskuksen, riistanhoitoyhdistysten ja paliskuntien kanssa tärkeimpien eläintautien ja zoonoosien uhkien torjumiseksi. Valvonnan riskiperusteisuuteen kiinnitettiin edelleen huomiota ja suunnitelmallisuutta pyrittiin kehittämään valvonnan ja tutkimuksen asiantuntijoiden yhteistyöllä. Valvontaa ja toimenpiteitä kohdistettiin tehostetusti erityisesti afrikkalaisen sikaruton, IHN:n, CWD:n sekä raivotaudin torjuntaan.

Vuoden 2019 alusta Elintarviketurvallisuusvirasto Evira, Maaseutuvirasto sekä osa Maanmittauslaitoksen tietotekniikan palvelukeskusta yhdistettiin uudeksi virastoksi, jonka nimi on Ruokavirasto.

2 VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN

2.1 Kansallinen eläintautien valvontajärjestelmä

Eläintautivalvontaa tehdään aina eläinlääkärin asiakaskäynnin yhteydessä. Jokainen eläinlääkäri on eläintautilain nojalla velvollinen ilmoittamaan kunnaneläinlääkärille tai aluehallintovirastolle tiettyjen eläintautien epäilystä tai esiintymisestä alueellaan joko välittömästi tai kuukausittain. Kuukausi-ilmoitusten toimittaminen toteutumisessa on kuitenkin puutteita ja aluehallintovirastot huomauttivat useita eläinlääkäreitä ilmoitusten puuttumisesta. Myös eläimistä vastaava toimija tai muu henkilö, joka osallistuu esimerkiksi eläinten kuljetukseen tai teurastukseen, on velvollinen ilmoittamaan virkaeläinlääkärille eläintautiepäilystä eläintautilain 14 § mukaisesti. Lisäksi joidenkin eläintautien osalta toteutetaan vuosittaisia taudin esiintymisen seurantaohjelmia.

Lakisääteisesti vastustettavien eläintautien epäilytapauksissa valvontaviranomaisen on viivytyksettä tutkittava eläin ja otettava siitä tarvittavat näytteet. Aluehallintoviraston tulee eläintautilain mukaan tehdä päätös siitä, onko kyseessä virallinen eläintautiepäily, jolloin pitopaikalle voidaan antaa hallintopäätös toimenpiteistä taudin leviämisen estämiseksi. Näytteitä voidaan ottaa myös eläintaudin poissulkemiseksi ilman virallista eläintautiepäilyä. Joissakin tapauksissa voidaan toisaalta todeta eläintauti suoraan laboratoriotutkimuksin, ilman edeltävää epäilyvaihetta. Aluehallintovirastot kirjasivat ELITE -tietojärjestelmään 32 virallisen eläintautiepäilyn ja todetun eläintaudin leviämisen estämiseksi tehtyä päätöstä. Sellaisia virallisen eläintautiepäilyn perusteella annettuja päätöksiä kirjattiin 12, joissa tautia ei lopullisten tutkimustulosten perusteella todettu ja rajoitukset purettiin tulosten valmistumisen jälkeen.

Ruokaviraston Eläinten terveys ja lääkitseminen -yksikköön ilmoitettujen, lakisääteisesti vastustettavien eläintautien tautiepäilyilmoitusten ja tautitapausten (ei salmonella) lukumäärä on esitetty taulukossa 1. Ilmoituksia tehtiin 163 (179 ilmoitusta vuonna 2018, 246 ilmoitusta vuonna 2017), ilmoituksista suurin osa koski lepakkorabiasta (28 ilmoitusta). Tuotantoeläimiä koskevia eläintautiepäilyjä raportoitiin 83 pitopaikassa. Taulukossa on eritelty eläinten oireisiin perustuneet epäilyt (kliiniset epäilyt) ja laboratorion ensimmäisissä tutkimustuloksissa syntyneet epäilyt. Useimmissa tapauksissa eläintaudin esiintyminen voitiin sulkea pois oireilevista tai epäilyksenalaisista eläimistä otettujen näytteiden laboratoriotutkimuksilla. Tuotantoeläinten pitopaikoissa todetut salmonellatapaukset on esitetty erikseen taulukossa 2.

Taulukko 1. Lakisääteisesti vastustettavien eläintautien epäilyjen ja todettujen tapausten lukumäärä, muut kuin salmonella ja mehiläisten esikotelomätä.

Eläinlaji	Epäilyt ja todetut tapaukset	Kliinisiin oireisiin perustuva epäily	Laboratoriotulokseen perustuva epäily	Päätökset taudin leviämisen estämiseksi / virallinen eläintautiepäily	Epäilty eläintauti*	Todettu vastustettava eläintauti
Naudat	26	21	5	4	Pernarutto, rabies, leukoosi, brusella, FMD	ei
Siat	11	2	9	1	ASF / CSF, PRRS, brusella	ei
Hevoset	2	2	0	0	Pernarutto, rabies	ei
Lampaat ja vuohet	5	2	3	3	Scrapie, AD, rabies, MV	Epätyyppillinen scrapie (3)
Kalat	1	1	0	1	IHN	ei
Siipikarja ja tarhatut linnut	40	15	25	1	AI, ND, <i>M. gallisepticum</i> ja <i>synoviae</i> , APV	ei
Lemmikit	30	30	0	5	Rabies	ei
Muut (villisika, lepakko, hirvi, poro, luonnonvaraiset linnut)	48	48	1	0	AI, ASF/CSF, rabies, AD, CWD	AD (1)
Yhteensä	163	121	43	15		4

FMD = suu- ja sorkkatauti

CSF = klassinen sikarutto

ASF = afrikkalainen sikarutto

PRRS = porcine reproductive and respiratory syndrome

MV/CAE = Maedi-Visna/CAE

AD = Aujeszky'n tauti

IHN = tarttuva vertamuodostavan kudoksen kuolio, infectious haematopoietic necrosis

AI = lintuinfluenssa

ND = Newcastlen tauti

APV = siipikarjan pneumovirustartunta

CWD = hirvieläinten näivetystauti (chronic wasting disease)

Aluehallintovirastot toimittavat koosteen eläinlääkäreiltä saamistaan ilmoitettavia eläintauteja koskevista raporteista Ruokavirastoon kuukausittain. Eniten raportoitiin nautojen virusripulia, jota raportoitiin todetun 67 pitopaikassa, vuonna 2018 vastaava luku oli 10. Virusripulin aiheuttaa nautojen koronavirus (*Bovine Corona Virus*). *Mycoplasma bovis* –tartuntoja

naudoilla raportoitiin todetun 35 pitopaikassa (vuonna 2018 raportoitiin tautia 36 pitopaikassa, samoin kuin edellisenä vuonna). Lampaiden ja vuohien orf-tartuntoja raportoitiin edellisiä vuosia vähemmän; tautia raportoitiin todetun vain kuudessa pitopaikassa, vastaavasti 2018 32 pitopaikassa ja 2017 41 pitopaikassa). Virusripulia lukuun ottamatta, eniten raportoitudut taudit olivat samoja kuin edellisenä vuonna. Uusien *Mycoplasma bovis* –tartuntojen määrä oli korkeampi kuin edellisenä vuonna, vuonna 2019 todettiin tautia 17 ja vastaavasti vuonna 2018 kahdeksalla lypsykarjatilalla. Kaikkiaan tartuntoja on todettu reilussa 280 pitopaikassa vuodesta 2012 lähtien. Sikainfluenssaa aiheuttavaa influenssa A-virusta raportoitiin 9 pitopaikassa, kun edellisenä vuonna tapauksia oli yksi. Ruokaviraston tutkimustulokset tukevat havaintoa, todettujen tapausten lukumäärä oli selvästi tavanomaisia vuosia suurempi. Hevosten pääntautitapausten määrä on palannut aiempien vuosien tasolle. Vuonna 2019 tautia raportoitiin 12 tallilla, kun edellisenä vuonna tartuntaa raportoitiin 21 tallilla, vuonna 2017 13 ja vuonna 2016 kahdeksalla tallilla. Muiden tauti-ilmoitusten osalta pysyttiin normaalissa vaihteluvälissä. Ruokavirasto laatii eläintautitilanteesta vuosittaisen Eläintaudit Suomessa –raportin, jossa Suomen eläintautitilanne on kuvattu tätä raporttia yksityiskohtaisemmin. Ilmoitettavien eläintautien esiintymiseen ei liity lakisääteisiä viranomaistoimia pitopaikassa, ellei kyseessä ole ammattimaista eläinten myyntiä, näytteille asettamista tai harrastustoimintaa harjoittava eläinten pitopaikka, jossa on todettu zoonoosi.

2.2 Vuosittaiset eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmat

Eläintautien seurantaohjelmia toteutetaan lainsäädäntöön perustuen ja Ruokaviraston vuosittain laatiman erillisen seurantaohjelman mukaisesti. Useiden tautien osalta seuranta perustuu EU-lainsäädäntöön joko niin, että ohjelmaa toteutetaan koko EU:n alueella (esimerkiksi lintuinfluenssaseuranta), tai Suomelle myönnetyn erityisaseman, kuten tautivapauden säilyttämiseksi (esimerkiksi nautojen bruselloosi tai sikojen TGE) tai palauttamiseksi (esimerkiksi kalojen VHS ja IHN). Lisäksi passiivista eläintautitilanteen seurantaan tehdään tilakäynneillä ja kuolinsyyn selvitykseen tai muusta syystä Ruokavirastoon lähetettyjen näytteiden tutkimuksilla.

Osa seurantaohjelmien näytteistä pyydetään teurastamoilta, joissa näytteenotosta vastaa viime kädessä Ruokaviraston tarkastuseläinlääkäri, ja osa pyydetään tankkimaitonäytteinä meijereiltä. Silloin kun näytteenotto edellyttää tilakäyntiä, kunnaneläinlääkäri käy ottamassa näytteet. Tällöin aluehallintovirasto (lääkineläinlääkäri) ohjaa ja valvoo näytteenoton toteutusta kokonaisuutena, ja ohjaa tarvittaessa näytteenoton muuhun pitopaikkaan tai määrää toisen kunnaneläinlääkäriin suorittamaan näytteenoton.

Eläintautiseurannan tulokset julkaistaan vuosittain Eläintaudit Suomessa – vuosiraportissa. Eläintautiseurannan tavoitteet ovat täyttyneet kokonaisuutena hyvin, mukaan lukien eläintautien varhainen havaitseminen ja tautivapauksien säilyttäminen ja osoittaminen.

Salmonellavalvonta

Pakollisen salmonellavalvonnan piiriin kuuluvat nautaeläimiä sperman keräysasemalle toimittavat pitopaikat, raakamaitoa tuottavat nautojen pitopaikat, myytäväksi tai luovutettavaksi tarkoitettuja uudistuseläimiä tuottavat sikojen pitopaikat, sekä broilereiden, kanojen ja kalkkunoiden kaikki tuotantoketjun vaiheet. Tavoitteena on pitää salmonellan esiintyvyys alle 1 prosentissa ja tässä tavoitteessa pysyttiin.

Vuonna 2018 havaittu selkeä lisääntyminen nautatilojen salmonellatapauksissa (28 nautatila) jatkui kuitenkin edelleen vuonna 2019, jolloin uusia salmonellatartuntoja todettiin kaikkiaan 24 nautatilalla: 15 lypsykarjatilalla, kahdessa emolehmäkarjassa ja seitsemässä vasikka- tai lihanautakasvattamossa. Nautatiloilla todettiin kuusi eri salmonellan serotyyppiä. *Salmonella Typhimurium* todettiin seitsemällä tilalla ja näistä kolmella tilalla kyseessä oli monofaasin

kanta, jota ei aiemmin ole todettu Suomessa tuotantoeläimissä. *S. Enteritidis* todettiin viidellä ja *S. Infantis* kahdella tilalla, lisäksi kahdella nautatilalla todettiin nämä molemmat serotyypit. *S. Altona* todettiin viidellä tilalla, näistä neljä sijaitsivat hyvin lähekkäin toisiaan, ja tartunnan epäiltiin levinneen alueen luonnoneläinten välityksellä. Yhdellä tilalla todettiin *S. Altona* vuoden aikana kahdesti, eli tartunta löytyi saneerauksen ja viranomaisen asettamien rajoitusten purkamisen jälkeen uudelleen. Yhdellä tilalla todettiin *S. Umbilo*, kyseistä serotyyppiä ei ole aiemmin todettu Suomessa eläimissä. Lisäksi kahdella tilalla todettiin *Salmonella enterica* ssp. *diarizonae* (*S. ssp. IIIb*), jota on aikaisemmin löydetty hyvin satunnaisesti naudoista, ja jonkin verran myös lampaista. Nautatilojen salmonellatartunnat todettiin pääsääntöisesti eläintenpitäjien teettämässä omavalvontatutkimuksissa, esimerkiksi eläinten myyntiä varten otetuissa näytteissä. Kahden tilan tartunnat todettiin kliinisten oireiden (voimakas ripuli, toisella lisäksi maidontuotannon lasku) vuoksi lähetetyistä ulostenäytteistä. Kuuden tilan tartunta todettiin salmonellaepäilyn perusteella (kontaktitilat), ja kahden tilan tartunta ilmeni obduktioon lähetetyn vasikan bakteriologisessa viljelyssä; näistä toisella tilalla tartuntaa ei kuitenkaan löydetty tilalta otetuissa näytteissä. Teurastamon imusolmukelöydöksiä ei ollut vuonna 2019.

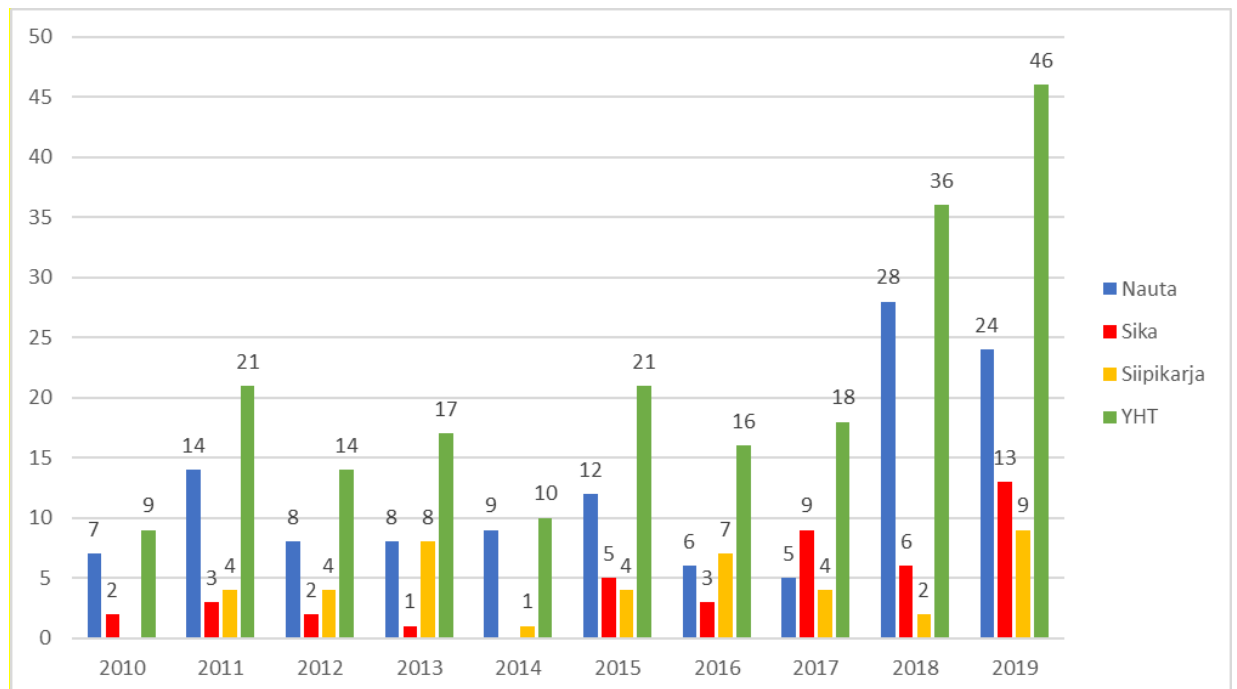
Sikatiloilla todettiin vuoden 2019 aikana enemmän uusia salmonellatartuntoja (13 kpl) kuin edellisenä vuonna (kuusi kpl), ja tartunnat edustivat neljää eri salmonellan serotyyppiä. *Salmonella* Derby todettiin kaikkiaan viidessä sikalassa, näistä kaksi oli emakkosikalaa, kaksi lihasikalaa ja yksi yhdistelmäsikala. *S. Derby* -tartunnoista kaksi havaittiin epäilyyn perustuvassa näytteenotossa (kontakti *S. Derby* tilaan) ja kolme teurastamolla tehdyn imusolmukelöydöksen jälkeen toteutetussa näytteenotossa. Näiden teurastamolla tehtyjen imusolmukelöydösten lisäksi *S. Derby* todettiin yhdestä imusolmukelöydöstä, mutta tilalta otetuista näytteistä kantaa ei löytynyt. Monofaasinen *S. Typhimurium* -kanta löydettiin yhdestä emakkosikalasta, teurastamolla todetun emakon imusolmukelöydöksen jälkeisessä näytteenotossa sekä neljästä lihasikalasta, joihin kyseisestä emakkosikalasta oli viety porsaita. Salmonellan serotyyppiä *Typhimurium* (ei monofaasinen) todettiin tämän lisäksi yhdessä lihasikalassa, epäilyn perustuvassa näytteenotossa (kontakti *S. Derby* tilaan). *S. Hessarek* todettiin yhdessä emakkosikalassa, obduktioon lähetetyn porsaan näytteistä, mutta tilalta otetuista näytteistä sitä ei kuitenkaan löytynyt. Sioilla kyseistä serotyyppiä on Suomessa todettu kerran aikaisemmin, ruhon pintasivelynäytteessä vuonna 2018. Lisäksi *S. Enteritidis* todettiin yhdessä emakkosikalassa omavalvontatutkimuksessa.

Salmonellaa todettiin yhdeksässä siipikarjan pitopaikassa (kahdessa pitopaikassa 2018). Munintakanoissa salmonellaa todettiin munivassa parvessa yhdessä pitopaikassa (*S. Abony*), kasvatusparvissa neljässä pitopaikassa (*S. Typhimurium*), yhdessä munivassa emoparvessa (*S. Typhimurium*), yhdessä hautomossa (*S. Typhimurium*) sekä yhdessä pienimuotoisen toiminnan pitopaikassa (*S. Adelaide*). Tuotantopolven broilereissa salmonellaa todettiin yhdessä pitopaikassa (*S. Bredeney*). Kalkkunoissa salmonellaa ei todettu vuonna 2019.

Uusia salmonellatapauksia todettiin vuoden 2019 tavanomaista enemmän, kaikkiaan 46 tuotantoeläintilalla. Edellisinä vuosina uusia tuotantoeläintilojen salmonellatapauksia havaittiin vuonna 2018 yhteensä 36, vuonna 2017 yhteensä 19 ja vuonna 2016 yhteensä 16. Salmonellaepäilytapauksien viranomaisnäytteenotto tehdään valtion varoin, samoin kuin taudin leviämisen estämiseksi annetun päätöksen kumoamiseen tähtäävä näytteenotto tilan saneeraustoimien jälkeen. Tarvittavista saneeraustoimista vastaa toimija.

Taulukko 2. Lakisääteisesti vastustettavat salmonellatapaukset tuotantoeläinten pitopaikoissa

Eläinlaji	Todettu, kpl (suluissa ed. vuonna todetut)	Serotyyppi
Nauta	24(28)	<i>Salmonella</i> Typhimurium (7 tilaa), <i>S. Enteritidis</i> (7 tilaa), <i>S. Infantis</i> (4 tilaa), <i>S. Altona</i> (5 tilaa), <i>S. ssp. IIIb</i> (2 tilaa) ja <i>S. Umbilo</i> (1 tila). Kahdessa karjassa havaittiin sekä <i>S. Infantis</i> että <i>S. Enteritidis</i> .
Sika	13(6)	<i>S. Typhimurium</i> (6 tilaa), <i>S. Derby</i> (5 tilaa), <i>S. Enteritidis</i> (1 tila), <i>S. Hessarek</i> (1 tila)
Siipikarja	9 (2)	<i>S. Typhimurium</i> , <i>S. Bredeney</i> , <i>S. Abony</i> , <i>S. Adelaide</i>
Yhteensä	46(36)	

Kuva 1. Nautojen, sikojen ja siipikarjan pitopaikoissa todetut salmonellatartunnat 2010-2019.

Siipikarjan pakollinen salmonellavalvonta kattaa broilerin, kalkkunoiden ja munintakanojen kaikki ikäpolvet sekä hautomot. Valvonnan piiriin kuuluvia pitopaikkoja on alle tuhat. Siipikarjan salmonellan viranomaisvalvonnan toteuma vaihteli AVlen raporttien mukaan alueittain seuraavasti: Etelä-Suomi 86 % (38 valvontakäyntiä/suunnitelma 44 valvontakäyntiä), Lounais-Suomi 90 % (415/459 käyntiä), Länsi- ja Sisä-Suomi 93 % (171/183 käyntiä), Itä-Suomi 100 % (24/24 käyntiä), Pohjois-Suomi 75 % (12/16 käyntiä), Lappi 100 % (4/4 käyntiä). Koko maan osalta siipikarjan salmonellan viranomaisvalvonta toteutui osittain (91 % suunnitelmasta; 84 % vuonna 2018). Toteuma parani verrattuna edellisiin vuosiin. Alueellisesti valvonnan toteuma parani Lounais-Suomen ja Länsi- ja Sisä-Suomen AVIn alueella, joiden alueella myös suurin osa valvottavista siipikarjan pitopaikoista on. Valvonnan toteutumisen arviointia häiritsee se, ettei siipikarjalle ole olemassa rekisteriä, josta salmonellavalvontaan kuuluvien siipikarjatilojen perusjoukko olisi luotettavasti saatavilla. Aluehallintovirastoissa onkin pidettävä erillistä omaa kirjanpitoa pitopaikoista valvonnan toteutumisen arvioimiseksi. Valvontakäyntien raporteissa

havaittuihin puutteisiin reagoitiin neuvonnalla. Kunnista ei myöskään toimiteta kaikkia valvontakäyntien raportteja aluehallintovirastoihin, joten todellinen toteuma on raportoitua suurempi. Kunnaneläinlääkärit myös edelleen odottavat pitopaikasta kutsua viralliselle tarkastukselle, vaikka käynti on nykyisen lainsäädännön mukaan kunnaneläinlääkäriin vastuulla.

Lampaiden ja vuohien scrapieseuranta

Seuranta toteutetaan tutkimalla raatojenkeräilyalueella yli 18 kuukauden ikäiset kuolleet ja lopetetut lampaat ja vuohet scrapien varalta, näytteet otetaan käsittelylaitoksessa Honkajoen alueella. Lisäksi niiden tilojen, jotka sijaitsevat keräilyalueen ulkopuolella ja joissa on vähintään 50 uuhua tai kuttua, tulee lähettää tutkittavaksi vähintään yksi vuoden aikana kuollut tai lopetettu yli 18 kuukauden eläin; vuonna 2019 näytteitä lähetettiin 25 keräilyalueen ulkopuoliselta tilalta. Teurastamoissa otetaan lisäksi näytteet kaikista niistä yli 18 kuukauden ikäisistä lamppaista ja vuohista, joissa havaitaan merkkejä näivettymisestä tai hermostollisia oireita tai, jotka on hätäteurastettu. Vuonna 2019 todettiin epätyypillistä scapieta kolmessa lampaiden pitopaikassa, klassista scapieta ei todettu.

Maedi-visna -terveysvalvonta

Pienten märehäntijöiden lentivirusseuranta (lampaan maedi-visna (MV) ja vuoheen CAE) toteutetaan vapaaehtoisen terveysvalvonnan avulla. Eriten terveysvalvontaan kuuluvia toimijoita oli Länsi- ja Sisä-Suomen alueella, 71. Yhteensä koko maassa terveysvalvontaan kuului 213 toimijaa vuoden lopussa. Ahvenanmaan tiedot puuttuvat. Terveysvalvontakäynnit toteutuivat alueilla vaihtelevasti, 58 – 100 -prosenttisesti. Koko maan osalta maedi-visna –terveysvalvonnan pitopaikkakäynnit toteutuivat 78 -prosenttisesti (77 % vuonna 2018, 85 % vuonna 2017 ja 78 % vuonna 2016). Lampaiden ja vuohien maedi-visna/CAE -näytteitä tutkittiin vuoden 2019 aikana 72 eri tilalta, yhteensä 3 685 näytettä. Tutkimuksissa ei todettu maedi-visna/CAE-tartuntoja.

Afrikkalainen sikarutto (ASF)

Afrikkalaista sikarutto on helposti leviävä sikojen kuumetauti, jota ei ole koskaan todettu Suomessa.

Vuonna 2007 tauti (genotyyppi II) levisi Georgiaan, todennäköisesti Afrikasta tulleen laivan ruokajätteen mukana. Sen jälkeen ASF on levinnyt mm. Venäjälle, Ukrainaan ja Valko-Venäjälle. Vuonna 2014 tauti levisi Liettuaan, Latviaan, Puolaan ja Viroon. Tämän jälkeen afrikkalaista sikaruttoa on todettu myös Moldovassa, Tšekissä, Romaniassa, Unkarissa, Bulgariassa, Belgiassa, Serbiassa, Slovakiassa ja Kreikassa. Tšekki on ainoana maana vapautunut taudista virallisesti. ASF levisi myös Kiinaan vuonna 2018 ja se jatkaa leviämistään Kauko-Idässä.

Uhkana on, että tauti leviää Suomeen aiheuttaen mm. vakavia taloudellisia tappioita viennin pysähtymisen ja taudin saneeraamisen takia. Eläintautivalmiutta pidettiin edelleen korkealla tasolla ASF:n varalta niin kaikissa aluehallintovirastoissa kuin Ruokavirastossa.

Koska afrikkalainen sikarutto on levinnyt useissa maissa ihmisen kuljettaman elintarvikkeen välityksellä, Suomessa on tehostettu vuodesta 2018 lähtien erityisesti ASF:n torjuntaan tähtäävää matkustajaviestintää. Rajoituksista kertovia informaatiokylttejä on pystytetty Tullin kanssa yhteistyössä Suomen ja Venäjän välisille raja-asemille ja niitä on lisätty Helsingin eri matkustajaliikennesatamiin sekä rahtiliikenteen käyttämään satamaan. Itärajan raja-asemille on asennettu lisäksi ruokajäteastioita, joihin matkustajat saattavat jättää mukanaan tuomat laittomat elintarvikkeet. Matkustajien elintarviketuliaistuonnin rajoituksista on tehty esitteitä, joita jaetaan mm. itärajan yli liikennöiville toimijoille (mm. linja-autoliikenteen yritykset, VR) ja Tullille. Tietoa jaetaan myös Ruokaviraston internetsivujen kautta. Suomen Sikayrittäjät ry:n kanssa yhteistyössä tuotettiin kuusi lyhyttä informatiivista animaatiovideota ASF-riskistä eri kohderyhmille, joita hyödynnettiin kohdennetulla sosiaalisen median kampanjalla. Matkamesuilla jaettiin tietoa matkailuun liittyvistä afrikkalaisen sikaruton leviämisen riskeistä ja niiden

ehkäisystä. Elintarvikkeiden sisämarkkinatuonnin rajoituksista valmistui ohjeistusta, joka on suunnattu valvojille, toimijoille ja kansalaisille.

Afrikkalaisen sikaruton vastaisena varotoimena, taudin leviämisen ehkäisemiseksi luonnonvaraisten villisikojen ja kotieläinten välillä, kiellettiin sikojen ulkonapito 1.6.2018 alkaen maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (401/2017). Sikojen ulkonapitokiellon ohjeistus toimijoille, valvonnan ohjaus ja valvonnan toimeenpano vaativat myös vuonna 2019 resursseja sekä aluehallintovirastoilta että kunnan virkaeläinlääkäreiltä.

Yhteistyötä Riistakeskuksen ja metsästäjäjärjestöjen kanssa jatkettiin, Ruokavirasto mm. osallistui metsästäjille suunnattuihin tiedotustilaisuuksiin, MMM:n villisikatyöryhmään sekä täydensi metsästäjille suunnattua ohjeistusta ja viestintää. Näytteenottoa ja -lähettämistä varten Ruokavirastosta toimitettiin tarvikkeita metsästyseuroille ja riistanhoitopiireille.

Näytteitä kuolleista tai metsästetyistä villisioista saatiin vuonna 2019 hieman edellisvuotta vähemmän, yhteensä 683 näytettä (näistä 15 kuolleena löydettyjä tai kolarieläimiä ja 668 metsästettyjä villisikoja). Vuonna 2018 lähetettiin 715 näytettä, vuonna 2017 527 näytettä ja vuonna 2016 366 näytettä. Todennäköisimpänä syynä pienentyneeseen näytemäärään on Suomen villisikakannan pieneminen. Luonnonvarakeskuksen (Luke) tuottaman arvion mukaan kannan keskimääräinen koko tammikuussa 2020 on noin 1 400 yksilöä. Tammikuussa 2019 vastaava arvio oli 1500–2650 yksilöä. Suomen Riistakeskukseen puolestaan ilmoitettiin vuonna 2019 863 metsästetystä villisiasta ja vuonna 2019 913 metsästetystä villisiasta. Kaiken kaikkiaan näytteitä saadaan Ruokavirastoon erittäin korkeasta määrästä metsästettyjä villisikoja (77 %). Ruokavirasto jatkoi palkkioiden maksua villisikänäytteiden lähettamisestä ja kuolleista villisioista ilmoittamisesta.

Luonnonvaraisessa villisiassa Aujeszkyyn taudin vasta-aineita

Luonnonvaraisten villisikojen seurannan näytteet tutkitaan afrikkalaisen sikaruton, klassisen sikaruton sekä Aujeszkyyn taudin (AD) varalta. Pohjois-Karjalassa, Itärajan tuntumassa kaadettulla villisialla todettiin Aujeszkyyn taudin vasta-aineita. Näytteet olivat kielteisiä AD-tautia aiheuttavan viruksen (sian herpesvirus-1 (SuHV-1)) varalta tehdyssä tutkimuksessa, minkä perusteella eläin ei kaatohetkellä todennäköisesti erittänyt virusta. Suomessa luonnonvaraisella villisialla on todettu Aujeszkyyn taudin vasta-aineita edellisen kerran vuonna 1980. Aujeszkyyn tauti on pääasiassa sikojen tauti, mutta voi tarttua myös muihin eläinlajeihin, ei kuitenkaan ihmisiin. Suomi on virallisesti vapaa Aujeszkyyn taudista eikä tautia ole Suomessa koskaan todettu tuotantosioilla. Luonnonvaraisissa villisioissa todettu tapaus ei vaikuta Suomen viralliseen asemaan Aujeszkyyn taudista vapaana maana. Aujeszkyyn tautia esiintyy verraten yleisesti villisioissa Euroopassa.

Raivotauti

Raivotautiepäilyihin liittyvien tutkimusten lisäksi raivotautitilannetta seurataan vuosittain luonnonvaraisista eläimistä, erityisesti Itä-Suomen syöttirokotusalueelta pienpedoista otetuilla näytteillä. Raivotaudin varalta tutkittiin yhteensä 582 eläintä (453 vuonna 2018, 572 vuonna 2017 ja 602 vuonna 2016), joista 492 oli luonnonvaraisia. Raivotautia ei todettu. Aggressiivisen käytöksen tai hermosto-oireiden vuoksi tutkittiin 23 eläintä, lähinnä koiria ja kissoja (2018: 27). Laittomasti maahantuotuja eläimiä tutkittiin raivotaudin varalta 58 eläintä (2018: 14). Rokotusalueelta kerättävissä näytteissä jäätiin hieman 360 tutkittavan eläimen tavotteesta. Kettuja ja supikoiria saatiin näytteeksi 321, joista 289 eläimestä saatiin aivonäyte rabiestutkimukseen, 251:sta verinäyte rokotusten onnistumisen seurantaan ja eläimestä näyte tetrasykliinimääritykseen. Näytteiden saamisessa Ruokavirasto on metsästäjien vapaaehtoisuuden varassa. Metsästäjiin on oltu aktiivisesti yhteydessä näytteiden saamiseksi. Syyslokakuussa levitettiin lentolevityksenä 180 000 pienpedoille tarkoitettua syöttirokotetta itärajalle.

Hirvieläinten näivetystauti

Norjalaisista tunturipeuroista löydettiin vuonna 2016 ensimmäistä kertaa Euroopassa hirvieläinten näivetystauti (*Chronic Wasting Disease*, CWD). Hirvieläinten näivetystauti on prionin aiheuttama sairaus, joka kuuluu huokosiin aivorappeumiin (*Transmissible Spongiform Encephalopathy*, TSE), eli samaan aivotautien ryhmään kuin hullun lehmän tauti BSE ja lampaan scrapie. Vuonna 2018 aloitettiin kuudessa EU-maassa kolmevuotinen CWD -seurantaohjelma. Ohjelman avulla halutaan varmistaa, ettei CWD ole levinnyt EU:n alueella. Heti ohjelman alettua, todettiin helmikuussa 2018 Kuhmosta kuolleena löytyneestä hirvestä Suomen ensimmäinen hirvieläinten TSE. Kyseessä ei kuitenkaan ollut tyyppillinen hirvieläimen näivetystauti, CWD, vaan sen epätyypillinen tautimuoto, jota on tavattu vanhoilla hirvillä myös Norjassa ja sittemmin myös Ruotsissa. Toistaiseksi Suomesta ei ole löydetty muita hirvieläimen TSE-tartuntoja.

CWD-seurantaohjelman tavoitteena on tutkia yhteensä 3000 näytettä vuosien 2018-2020 aikana. Vuonna 2018 saatiin tutkittua 644 eläintä ja vuonna 2019 1157 eläintä. Paliskunnat on veloitettu näytteenottoon Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella. Riistanhoitoyhdistyksille maksetaan eläinlääkintähuollon määrärahoista palkkio näytteiden lähettämisestä.

Vesiviljelylaitosten valvonta

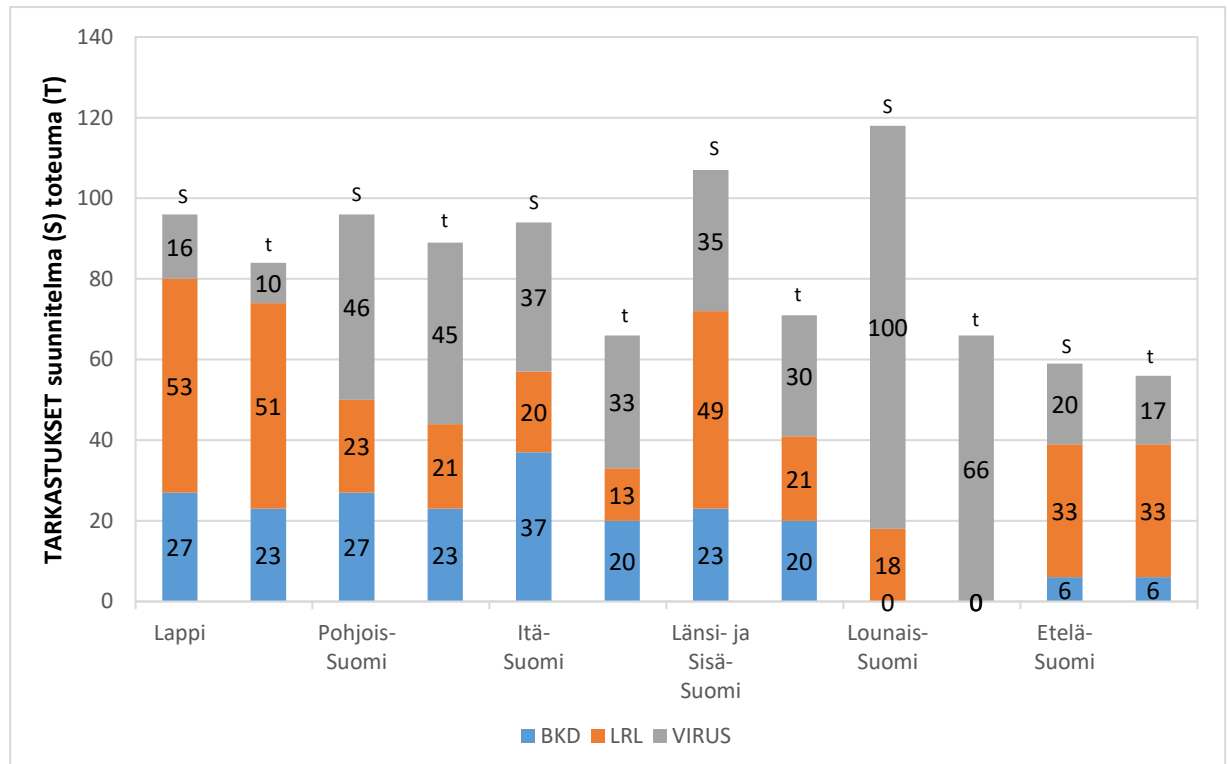
Kalanviljelylaitosten tautitilannetta seurataan EU -lainsäädännön mukaisesti, riskiperusteisesti tehtävin tarkastuksin ja näytteenotoin VHS, IHN, ISA, SVC ja KHV -virustautien osalta koko maassa, IPN- (genoryhmän 5 tartunnat) ja SAV -virustautien varalta sisävesialueella sekä *Gyrodactylus salaris* -loisen varalta Ylä-Lapissa, Jäämereen laskevista vesistöissä. BKD -taudin esiintymistä valvotaan tarkastuksin ja näytteenotoin vapaaehtoiseen terveysvalvontaan liitetyissä sisävesialueen pitopaikoissa. Lisäksi tutkitaan luonnonvaraisia kaloja silloin kun niitä tai niiden sukusoluja otetaan viljelyyn emokalastoja tai istukaspoikasten tuottamista varten. Kalatauteja tutkitaan myös vientiin ja tuontiin liittyen, ylisiirtojen, sekä tietysti tautiepäilyjen yhteydessä. Maassamme viljellään noin kahtakymmentä eri kalalajia. Kullekin vastustettavalle taudeille alttiit kalalajit on listattu lainsäädännössä ja tautivalvonta on kohdennettu näihin lajeihin.

Seurantaohjelmien piiriin kuuluvia kalanviljelylaitoksia oli 247 kpl ja näille tehtiin 201 riskiperusteisen virustautien seurantaohjelman mukaista tarkastusta (vuonna 2018 251 ja vuonna 2017 136 tarkastusta). Tarkastusten ja näytteenottojen toteutumisessa oli suuria alueellisia eroja (Kuva 1). Kokonaisuutena riskiperusteisen virustautien seuranta onnistui suhteellisen hyvin. Suunnitelluista tarkastuksista tehtiin 79 % ja toteuma oli samaa luokkaa edellisvuoteen nähden. Vuonna 2018 toteutui 81 % suunnitelluista tarkastuksista, kun vuonna 2017 toteutui 66 %. Parhaaseen tulokseen pääsi Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, jonka alueella suunnitelluista 46 tarkastuksesta toteutui 45 (98 %). Valvonta toteutui hyvin myös Itä-Suomen (89 %), Länsi- ja Sisä-Suomen (86 %) sekä Etelä-Suomen (85 %) aluehallintovirastojen alueilla. Erityisesti parannusta tapahtui Itä-Suomen aluehallintoviraston alueella (46 % v. 2018 → 89 % v. 2019). Oletettavasti valvonnan onnistumiseen vaikuttavat keskeisesti valvontaa tekevien kunnaneläinlääkäreiden resurssit ja myös läänineläinlääkäreiden ja Ruokaviraston valvonnan ohjaukseen kohdistamat resurssit. Aktiivinen valvontojen toteutumisen seuranta ja kunnaneläinlääkäreiden ja toimijoiden muistuttelu on tärkeää.

Toimintaa harjoittaneita luonnonravintolammikkokasvattajia (vaihteleva määrä lammikoita per toimija) oli yhteensä 331 ja näille tehtiin 139 riskiperusteisen virustautien seurantaohjelman mukaista tarkastusta. Luonnonravintolammikoiden tarkastusten toteutumisessa oli suuria alueellisia eroja (Kuva 1). Lounas-Suomen alueella ei tehty yhtään suunnitelman mukaisesta 18 tarkastuksesta, Lapissa onnistumisprosentti oli 96. Kokonaisuutena valvonta onnistui tyydyttävästi. Suunnitelluista tarkastuksista toteutui 66 %. Vuonna 2018 toteutui 69 % suunnitelluista tarkastuksista ja vuonna 2017 51 %. Suuri osa luonnonravintolammikkokasvattajista on sivutoimisia ja toiminta on pienimuotoista. Lammikot saattavat olla useita vuosia tyhjinä ja

kasvatuskäytössä vain satunnaisesti. Kalaa pidetään lammikoissa vain kesän yli. Luonnonravintolammikoiden valvonnan suunnittelu ja toteutumisen seuranta on näistä syistä hankalaa, mutta toisaalta valvonnan puutteista aiheutuvat riskit pienehköjä. Ammattimaiset toimijat tulivat pääsääntöisesti tarkastetuksi suunnitelmien mukaisesti.

Vapaaehtoiseen BKD-taudin terveystalvontaan oli vuoden lopussa liittynyt 122 kalanviljelylaitosta tai luonnonravintolammikkoviljelmää, jotka terveystalvonnan ehtojen mukaisesti tulee tarkastaa vuosittain. Aluehallintovirasto antaa pitopaikoille terveystalvonnan ja yksi luokituskriteeri on pitopaikassa toteutunut talvonta. BKD terveystalvonta toteutui vuonna 2019 suhteellisen hyvin; 82 % suunnitelluista tarkastuksista saatiin tehtyä. Alueellinen vaihtelu oli tämänkin talvonnan osalta suurta (Kuva 1). Etelä-Suomen alueella tehtiin kaikki 6 suunniteltua tarkastusta. Itä-Suomessa toteutui 54 % suunnitelluista tarkastuksista. Vapaaehtoisen BKD terveystalvonnan toteutumisvastuu on toimijoilla. Käytännössä talvonnan toteutumista talvotaan kuitenkin myös kunnissa ja aluehallintovirastoissa. Huonosti toteutunut talvonta aiheuttaa lisätyötä viranomaisille terveystalvonnan päivityksiä pohdittaessa.

Kuva 2. Suunniteltu (s) ja toteutunut (t) kalatautien talvonta aluehallintovirastoittain vuonna 2019. BKD = BKD -taudin terveystalvontaan kuuluvien pitopaikojen talvonta, LRL = luonnonravintolammikoiden riskiperusteinen virustalvontatvalvonta, VIRUS = kalanviljelylaitosten riskiperusteinen virustalvontatvalvonta.

Suomessa todettiin talvella 2017 - 2018 riskiperusteisen virustalvontatvalvonnan rutiininäytteisessä helposti leviäviin eläintalvontatuihin luokiteltua lohikalalojen tarttuvaa, vertamuodostavan kudoksen kuoliotautia (*Infectious Haematopoietic Necrosis*, IHN). Tartunta löydettiin kuudesta pitopaikasta: kahdesta ruokakalalaitoksesta Perämereltä, emokalalaitoksesta Tervosta ja kolmesta onkilammikosta (Tervo, Nurmes, Kaavi). Kaikki positiiviseksi todetut pitopaikat saneerattiin vuonna 2018 lumen ja jään sulettua. Pitopaikkoja pidettiin tyhjänä kalaloista ja osin myös vedestä parhaimmillaan useiden kuukausien ajan. IHN-tartuntojen vuoksi perustettiin neljä rajoitusvyöhykettä, joista kaksi purettiin vuonna 2019. Kalankasvatus päästiin aloittamaan uudelleen kesällä 2019. Myös onkilammikot ovat jatkaneet toimintaansa. IHN-tartuntapitopaikojen ympärille perustettiin kesällä 2018 ministeriön asetuksella IHN -taudin seuranta-alueet.

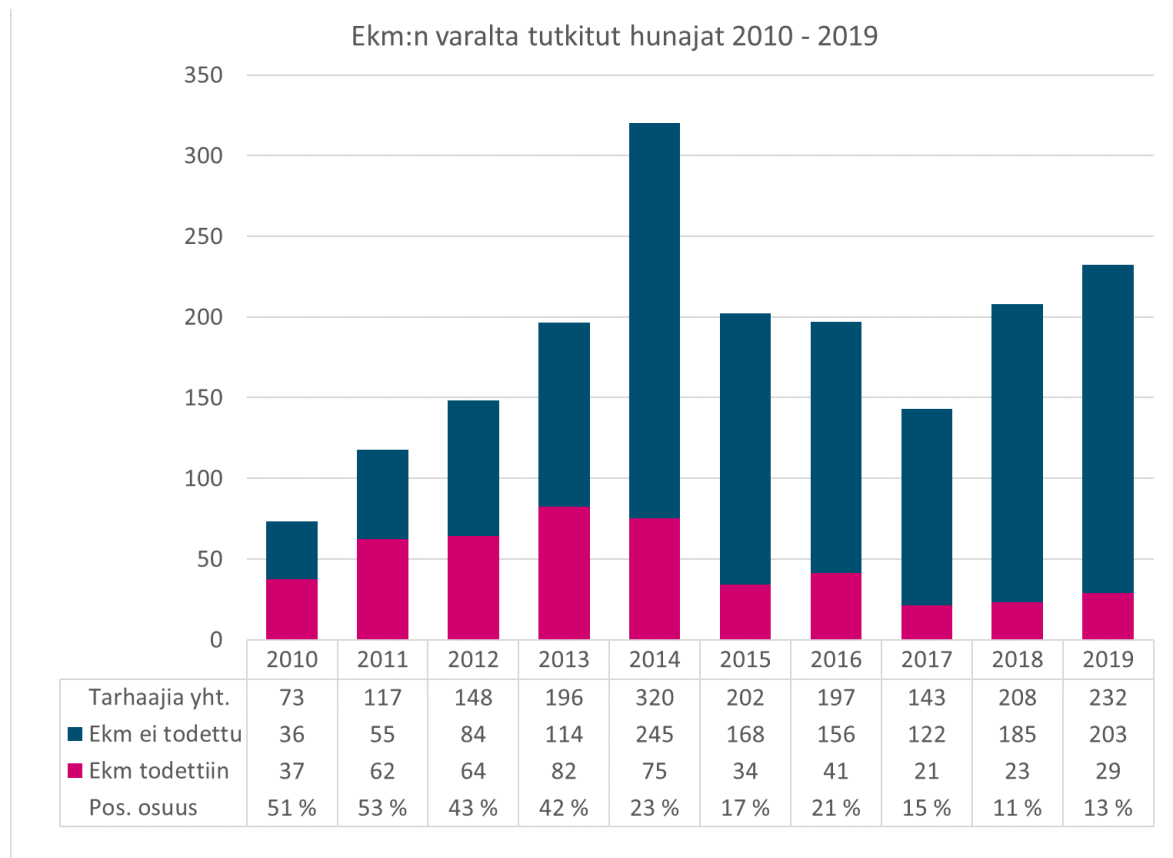
Seuranta-alueilla toteutetaan IHN-vapaan aseman palauttamiseen tähtäävää kaksivuotista seurantaohjelmaa. Ohjelmassa mukana olevat pitopaikat tarkastetaan kaksi kertaa vuodessa ja kullakin tarkastuksella otetaan näytteet.

Ahvenanmaalla on ollut VHS -taudin rajoitusalue 2000-luvun alusta lähtien siellä todettujen VHS -tartuntojen vuoksi. VHS -virusta on löydetty Ahvenanmaalta edellisen kerran vuonna 2012. Virallinen taudin hävitysohjelma hyväksyttiin vuonna 2014. Tartunnan esiintymistä valvotaan Ahvenanmaalla vuosittain. Vuonna 2019 tehtiin 44 tarkastuskäyntiä ja tutkittiin näytteet 24 pitopaikasta negatiivisin tuloksin. Viimeseistenkin laitosten saneeraustoimet aloitettiin loppuvuodesta 2019 ja VHS -vapauteen tähtäävä, kaksivuotinen seurantaohjelma saadaan aloitettua alkuvuodesta 2020. Tämä on merkittävä edistysaskel.

Mehiläistautien valvonta

Mehiläistautien osalta esikotelomätää (*Paenibacillus larvae*) valvotaan passiivisella seurannalla tarhaajien lähettämien omavalvontanäytteiden perusteella. Esikotelomätää on paljon erityisesti Länsi- ja Etelä-Suomessa. Ahvenanmaalla on riskiperusteinen seurantaohjelma *Varroa destructor* -punkista vapaan aseman säilyttämiseksi.

Vuonna 2019 esikotelomätätutkimukseen lähetettiin 2171 hunajanäytettä 232 tarhaajalta. Tutkittavaksi lähetettyjen näytteiden määrä vaihtelee vuosittain (Kuva 2). Vuoden 2019 näytteistä 5 %:ssa (tarhaajista 13 %) todettiin *P. larvae*. Kliinistä esikotelomätää ei todettu lainkaan. Aiempiin vuosiin verrattuna positiivisten näytteiden osuus on pysynyt matalana. Näytteistä on vuosina 2006 - 2018 ollut positiivisia 5 - 31 %.

Kuva 3. Ruokavirastossa tutkitut mehiläisten esikotelomätänäytteet v. 2010-2019. Esikotelomädän seuranta on passiivista ja perustuu tarhaajien omavalvontaan.

Varroa destructor -punkkia tutkittiin vuonna 2019 Ahvenanmaalla 216 pesästä negatiivisin tuloksin vapaan aseman säilyttämisen tueksi. Näytemäärä riskialueilla perustuu nyt 1 % prevalenssilla esiintyvän *Varroa*-punkin toteamiseen. Manner-Suomessa punkkia esiintyy runsaasti, mutta näytteitä ei yleensä tutkita laboratoriossa.

Keinollinen lisääminen

Eläinten keinolliseen lisäämiseen liittyviä valvontakäyntejä tehtiin 36. 41 valvontakäyntiä oli suunniteltu, joten valvonta ei toteutunut sataprosenttisesti. Toteutuneita valvontakäyntejä tehtiin suunnilleen saman verran kuin edellisenä vuonna.

2.3 Eläinrokotteiden laadunvalvonta

Ruokavirasto toimi Suomessa eläinrokotteiden virallisena laadunvalvontalaboratoriona (OMCL, Official Medicines Control Laboratory). Ruokavirasto tarkistaa kaikkien maahantuotujen rokote-erien analyysidokumentaatiot ja vapauttaa kaikki Suomessa eläimille käyttävät rokote-erät myyntiin. Rokote-eriä tutkitaan satunnaisesti tai epäiltäessä esimerkiksi rokotteen turvallisuutta, tehoa tai laatua. Jos jokin toinen OMCL on jo sertifiointunut rokote-erän, Suomi tunnustaa sertifiointin. Muussa tapauksessa Ruokavirastolta pyydetään sertifiointia (ns. OBPR-menettely, Official Batch Protocol Review).

Ruokavirastossa serfioitiin 134 rokote-erää. Lisäksi tunnustettiin 188 muualla serfioitua rokote-erää ja vapautettiin kansallisesti 42 erää. Ruokavirasto tutki yhteensä 27 markkinoilla olevaa rokote-erää: 12 siipikarjarokote-erää, 14 nautarokote-erää ja 1 rabiessyöttirokote-erä. Kaikki tutkitut rokote-erät täyttivät vaatimukset.

2.4 Laboratoriot

Ruokavirasto toimii vastustettavien eläintautien kansallisena vertailulaboratoriona. Vastustettavia eläintauteja saadaan lisäksi tutkia Ruokaviraston siihen tarkoitukseen hyväksymässä laboratoriossa. Ilmoitettavia eläintauteja tutkivan laboratorion toiminnasta on tehtävä ennakolta ilmoitus Ruokavirastoon.

Ruokaviraston hyväksymiä, vastustettavien eläintautien tutkimuksia tekeviä laboratorioita oli Ruokaviraston lisäksi 21. Näistä valtaosa tutki tuotantoeläinten salmonellatartuntoja, vain kaksi laboratorioita tutki näytteitä muun vastustettavan eläintaudin kuin salmonellan varalta. Ilmoitettavia tauteja tutkivia laboratorioita oli Ruokaviraston lisäksi 26 ja ne tutkivat näytteitä mm. koti- ja lemmikkieläinten salmonellan, broilereiden kampylobakteeritartuntojen sekä trikinelloosin varalta.

Eläintautilain 82 §:n mukaan laboratorioiden tulee toimittaa tutkituista näytteistä eristämiensä eläintauteja aiheuttavien mikrobin ja loisten kannat tai näyte kansalliseen vertailulaboratorioon jatkotutkimuksia tai säilyttämistä varten. Lisäksi laboratorioiden tulee toimittaa Ruokavirastoon tiedot vastustettavien ja ilmoitettavien eläintautien varalta tutkittujen näytteiden määristä ja tutkimustuloksista. Bakteerikantoja tai näytteitä saatiin Ruokavirastoon 21 eläintautitutkimuksia tekevästä laboratoriosta. Ilmoitettavia eläintauteja tutkivista laboratorioista 19 laboratorioita (73 %) teki ilmoituksen Ruokavirastoon tutkituista näytteistä. Vastustettavan salmonellan osalta kaikki laboratoriot tekivät salmonellavalvontaohjelman vaatimat ilmoitukset Ruokavirastoon. Kahdesta muita vastustettavia eläintauteja tutkivista laboratorioista yksi teki ilmoituksen Ruokavirastoon tutkimistaan näytteistä.

3 TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

Toimijoiden lainkuuliaisuutta mitataan pakolliseen tai vapaaehtoiseen terveystarkkailuun liittyvillä virkaeläinlääkärin käynneillä tehtyjen havaintojen kautta. Lisäksi eläintautiepäilyjen ja todettujen eläintautitapausten selvitystyöhön liittyy toimijan lainkuuliaisuuden arviointi.

3.1 *Todetut puutteet ja niiden yleisyys*

Eläinten terveyden ohjauksen ja valvonnan raportoitiin toteutuneen pääsääntöisesti suunnitelman mukaan. Ahvenanmaan tietoja oli kuitenkin vain rajatusti saatavilla.

Eläintautiepäilyihin liittyvässä eläinlääkärien toiminnassa ei ole havaittu puutteita, ja tautiepäilyjen ja -tapauksen hoitaminen oli tehokasta. Nopea ja tehokas toiminta edesauttaa merkittävästi hyvän eläintautitilanteen säilymistä.

Täydentävien ehtojen mukaisessa tarkastuksessa tai muussa valvonnassa ei havaittu toimijoiden laiminlyöntejä eläintautien ilmoittamisessa. Pääsääntöisesti terveystarkkailuun liittyvä viranomaisvalvonta toteutui kohtalaisen hyvin, vaikka resurssien vähyys vaikeutti tarkastusten toteuttamista joillakin alueilla. ja esimerkiksi vuonna 2018 alkaneen sikojen ulkonapitokiellon valvonta vei edelleen lisäresursseja sekä aluehallintovirastoissa että kunnissa.

3.2 *Puutteiden analyysi*

Säännöstenvastaisuudet olivat yksittäisiä eivätkä vaarantaneet Suomen hyvää eläintautitilannetta tai aiheuttaneet merkittävästi vaaraa ihmisille. Säännöstenvastaiset eläinten EU:n sisämarkkinasiirrot ja maahantuonnit muodostavat kuitenkin riskin Suomen eläintautitilanteen säilymiselle. Niissä havaitut puutteet koskivat lähinnä lemmikkieläimiä ja hevosia. Eläinten maahantuonnin valvonta on esitetty sisämarkkinakaupan ja eläinlääkinnällisen raja-valvonnan raporteissa.

Niillä alueilla, joissa eläinten terveyden valvonta ei toteutunut täysin suunnitelman mukaisesti, oli yleisimmän syy resurssivaje. Eläinten terveyden valvonta pystyttiin tästä huolimatta hoitamaan varsin hyvin, ja vaje realisoitui pääsääntöisesti muilla valvonta-alueilla. Aluehallintoviraston suora ohjaus on osoittanut parantavan terveystarkkailun ja kuukausi-ilmoittamisen toteutumista.

Puutteiden esiintyminen

Puutteita esiintyi aiempien vuosien tapaan yksittäisinä, eikä niiden määrässä ole havaittu merkittäviä muutoksia. Puutteita esiintyi jokaisen AVIn alueella. Esimerkkinä toimijan laiminlyönti ilmoittaa saapunut siipikarjaparvi valvovalle eläinlääkärille tai puutteet omavalvontasuunnitelmassa.

Eläintautiepäilyihin ja -tapauksiin liittyvien rikkomusten pienen määrän selittää osaltaan tältä osin kohtalaisen selkeä ja suoraviivainen lainsäädäntö sekä osaltaan tehokas valvonta eläintautitapauksissa. Eläintautien esiintymisen aiheuttamat tappiot vaikuttavat yleensä myös suoraan tuottajien toimeentuloon, joten tuottajilla on hyvä oma motivaatio noudattaa lainsäädäntöä. Suomen yleisesti hyvä eläintautitilanne toisaalta vähentää tautipainetta tuotantotiloilla, mutta toisaalta voi saada toimijat aliarvioimaan puutteisiin liittyviä riskejä.

Puutteista aiheutuvat riskit

Säännöstenvastaisuuksista ei aiheutunut vaaraa ihmisten tai eläinten terveydelle, sillä kyseessä olivat lähinnä yksittäiseen yhteen tilaan tai toimijaan liittyvät vähäiset puutteet. Havaittujen eläintautitapausten ei todettu johtuneen tuotantotiloilla tapahtuneista säännöstenvastaisuuksista. Eläintautiepäilyt ja tapaukset hoidettiin tehokkaasti, mikä osaltaan esti eläintauteihin liittyvien riskien toteutumisen.

Puutteiden syyt

Havaittujen säännöstenvastaisuuksien arvioitiin johtuvan yleisimmin yksittäisten toimijoiden tietämättömyydestä ja ammattitaidon puutteesta, sillä puutteita havaittiin erityisesti pienimuotoisilla toimijoilla. Lainsäädännön todettiin muuttuneen mutkikkaammiksi ja osin vaikeasti tulkittavaksi. Toimijoihin todettiin kohdistuvan entistä enemmän lainsäädännön velvoitteita, mikä lisää todennäköisyyttä, että joitakin vaatimuksia ei muisteta, ymmärretä tai muusta syystä rikotaan.

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

Aluehallintovirastoista tehtiin arviointi- ja ohjauskäyntejä valvontayksiköihin yhteensä kahdeksan. Ruokavirastosta ei tehty eläinten terveyden valvonnan arviointi- ja ohjauskäyntejä.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET**5.1 Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen**

Ruokavirasto järjesti koulutusta aluehallintovirastojen läänineläinlääkäreille kahtena päivänä säädösten tuntemuksen varmistamiseksi. Ruokavirasto järjesti vuosittaiset koulutukset; Valmiuspäivän valmiuseläinlääkärien kouluttamiseksi sekä Ajankohtaista eläintaudeista ja eläinten lääkitsemisestä – teemapäivän kaikkien eläinlääkärien kouluttamiseksi eläintautitilannetta ja eläintautien seurantaa ja valvontaa koskevien vaatimusten tuntemuksen varmistamiseksi. Eläinlääketieteen opiskelijoita 5. ja 6. vuosikurssilla koulutettiin eläintautilainsäädännön ja eläintautivalvonnan tuntemuksen varmistamiseksi. Lisäksi Ruokaviraston asiantuntijat osallistuivat muiden tahojen järjestämiin koulutuksiin mm. tuottajien ja metsästäjien kouluttamiseksi.

Tuottajakirjeillä, lehtiartikkeleilla, verkkoviestinnällä ja sidosryhmätapaamisilla pyrittiin varmistamaan toimijoiden säädöstentuntemus. Tämä korostui erityisesti afrikkalaisen sikaruton (ASF) torjunnassa. Koska ASF:n todennäköinen leviämistapa on useissa tapauksissa ollut ihmisen kuljettama elintarvike, jatkettiin vuonna 2019 erityisesti taudin torjuntaan tähtäävää matkustajaviestintää. Tietoa lisättiin Ruokaviraston internetsivuille ja jaettiin useissa medioissa. Sosiaalisesta mediasta ostettiin mainosaikaa Ruokaviraston tuottamille ASF -riskistä kertoville animaatiovideoille.

Aluehallintovirastot kouluttivat kunnaneläinlääkäreitä eläinten terveyteen liittyen. Koulutuspäivien tarkka lukumäärä ei ole saatavilla. Arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin valvontayksiköihin yhteensä kahdeksan. Arviointi- ja ohjauskäynneillä tehtyjä havaintoja hyödynnettiin koulutuksen suuntaamisessa ja sisällössä. Aluehallintovirastot raportoivat pitäneensä yhteensä 16 luentoa toimijoille liittyen eläinten terveyteen.

5.2 Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen

Aluehallintovirastot pyrkivät varmistamaan korjaavien toimenpiteiden toteutumisen neuvomalla ja ohjaamalla kunnallisia valvontaviranomaisia. Eläintautilain mukaisia hallinnolli-

sia pakkokeinoja (määräystä, kieltoa tai rajoitusta, hyväksymisen, luvan tai rekisteröinnin peruuttamista tai uhkasakkoa tai teettämistä) käytettiin havaittaessa eläinten säännöstenvastaisia maahantuontitapauksia tai havaittaessa, etteivät sikojen ulkonapitokiellon lainsäädännön vaatimukset toteutuneet.

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

Ruokaviraston ja aluehallintovirastojen järjestämissä koulutuksissa käsiteltiin ajankohtaisia ja toimenpiteitä vaativia eläintautien vastustamiseen liittyviä kysymyksiä sekä eläintautilainsäädännön toimeenpanoa.

Uusia ja tarkennettuja ohjeita ja lomakkeita annettiin lainsäädännön toimeenpanon varmistamiseksi esimerkiksi pakollisesta ja vapaaehtoisesta terveystarkastuksesta, sikojen ulkonapitokiellon valvonnasta sekä hirvieläinten CWD -seurantaohjelman näytteenotosta.

6 VALVONNAN RESURSSIT

Aluehallintovirastot raportoivat käytössä olevat resurssit yhteisesti kaiken eläinten terveyden valvonnan osalta. Lukuihin sisältyy siten esimerkiksi sisämarkkinasiirtojen valvontaa ja sen ohjausta, mahdollisesti osittain sivutuotevalvontaa sekä osittain eläinlääkintähuollon valvontaa ja valvonnan ohjausta tekevien henkilöiden työpanosta varsinaisen eläinten terveyden valvonnan lisäksi.

Eläinten terveyden valvontaan käytetty työpanos (16,99 htv) oli hieman alhaisempi kuin arvioitu tarve (17,01 htv). Vuonna 2018 sen sijaan oli laskennallista vajeesta 6,1 htv.

Valtuutettujen mehiläistautitarkastajien käyttö oli vähän suositumpaa kuin edellisvuonna. Vuonna 2019 käytettiin kahta valtuutettua tarkastajaa, joka tekivät tarkastuksia kahdeksan tarhaajan 13 pitopaikassa.

Ruokaviraston Eläinten terveys ja lääkitseminen -yksikköön vuonna 2018 saatuja kahta määräraikaista virkaa afrikkalaisen sikaruton vastustuksen tehostamiseen jatkettiin vuonna 2019. Lisäksi vuonna 2019 yksikköön saatiin määräraikaisena virkana juristin virka tehostamaan afrikkalaisen sikaruton ja helposti leviävien eläintautien vastustusta. Lisäresursseilla pystyttiin merkittävästi edistämään valmiussuunnittelua sekä parantamaan mm. viestintää afrikkalaisen sikaruton uhasta.

7 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

Vuonna 2021 voimaan tulevan EU:n eläintautiasetuksen, sen alaisten säädösten sekä uuden kansallisen eläintautilainsäädännön toimeenpanon aloittaminen tulee työllistämään valvontasektoria runsaasti lähivuosina. Eläintautiuhkiin varautuminen erityisesti afrikkalaisen sikaruton, mutta myös muiden helposti leviävien eläintautien sekä laittomien tuontien aiheuttamien uhkien osalta tulee työllistämään valvontasektoria jatkossakin. Varautumista jatketaan mm. vuodelle 2020 suunnitelluilla valmiusharjoituksilla ja toimintaohjeistusta uusimalla, sekä jatkamalla tehostettua viestintää. Mahdollinen maakuntaudistus tulisi lisäämään koulutus- ja ohjaustarvetta huomattavasti.

Riskiperusteisuutta erityisesti eläintautiseurannan kohdentamisessa ja valvonnan painopisteiden valinnassa on edelleen kehitettävä ottaen huomioon tilakoon kasvu, ketjuuntunut tuotanto usealla sektorilla sekä muut tekijät, kuten ilmaston lämpenemisen aiheuttamat uhat.

Tarvittava eläinten terveyden hallinnan tietojärjestelmän kehitystyö on käynnissä, ja muuttaa eläintauteihin liittyvää raportointi- ja tiedonhallintakäytäntöjä ja parantaa saatavilla olevan tiedon laatua. Toisaalta kehitystyö vie henkilöresursseja valvonnan ohjaukselta.